

*Το καπίτουλο του Αγίου Ιωάννου του Χρυσοστόμου
και ο Άγγλος πρόξενος εν Πρεβέζη Σίδνεη Σμιθ Σάνδερς **

Καπίτουλα λέγονται στην ιστορία των ναών της Ορθοδοξίας αι ιδρυτικάί πράξεις διά των οποίων φανερώνεται πώς και πότε ένας ιερός ναός στην εποχή κυρίως της φραγκοκρατίας, της ενετοκρατίας ή της τουρκοκρατίας ιδρύθηκε, ποιος ήταν ο πρώτος ιδρυτής του, αν ήταν ένας ή περισσότεροι. Συνήθως στα χρόνια της ενετοκρατίας στην Επτάνησον και την Πρέβεζαν, οι ναοί κτιζόνταν από μια μικρή, 10 ως 20 το πολύ, ομάδα φιλοθρήσκων χριστιανών ονομαζομένων αδελφών, που κάθε δύο χρόνια, συνεργομένη εις συνέλευσιν εξέλεγε (εμπαλοτάριζε είναι ο νομικός όρος) τους επιτρόπους και κυβερνήτας του ναού. Άλλοτε θα παρουσιάσω κείμενα μπαλοταρίσματος επιτρόπων ναού.

Αφού συνίστατο το αδελφάτον κατάρτιζε τους όρους και τις υποχρεώσεις των αδελφών, ώριζε τα εισοδήματα του ναού και τα καθήκοντα του εφημερίου, τον μισθό του κ.λ.π. Τούτο υπέγραφαν οι αδελφοί με την εξής φράσιν π.χ. Σπύρος Τζούρος στέργω τα άνωθεν καπίτουλα. Έπρεπε κατόπιν το καταστατικόν αυτό να αποκτήση νομικόν κύρος, να αναγνωρισθή ή από τον Προβλεπτή, όταν επρόκειτο περί των Ιονίων νήσων και της Ηπειρωτικής ακτής, που εβενετοκρατούντο, ή από τον Τούρκο διοικητήν ή βαλή ή την Υψηλή Πύλη, αν ο ναός ήταν εις περιοχίν τουρκοκρατούμενη. Έτσι ο ναός καθίστατο νομικόν πρόσωπον και μπορούσε να επιτύχη ορισμένες φορολογικές απαλλαγές από το Κράτος, να κάμη δωρεάς, αγοράς ή κτίρια (εργαστήρια, μαγαζιά κ.λ.π.). Οι επίτροποι πολλάκις ημπορούσαν να επιτύχουν διά τον ναόν τους από το κράτος και δωρεάν χορήγησιν του οικοπέδου επί του οποίου επρόκειτο να οικοδομηθή ούτος. Επειδή το καταστατικόν του αδελφάτου περιείχε πολλά κεφάλαια (capitula) διά τούτο κατήντησε η λέξις Καπίτουλο του Ναού να σημαίνη την αρχικήν ιδρυτικήν του πράξιν. Τέτοια καπίτουλα σώζονται ευτυχώς μέχρι σήμερα στην Πρέβεζα δύο, ένα του ναού Αγίου Ιωάννου του Χρυσοστόμου και ένα του

* Το άρθρο δημοσιεύτηκε στο περιοδικό *Ηπειρωτική Εστία*, τχ. 43, Νοέμβριος 1955, σελ. 983-986.

ναού Αγίου Δημητρίου. Υπήρχαν και του ναού του Αγίου Χαραλάμπους και του ναού του Αγίου Νικολάου, που είναι ο παλαιότερος στην Πρέβεζαν ναός, αλλά χαθήκαν.

Ένα άλλο καπίτουλο γνωστό είναι του ναού του Παντοκράτορος, που εγκαινιάσθη στα χρόνια της γαλλοκρατίας στην Πρέβεζα, και το οποίον εδημοσιεύθη ολόκληρο.¹ Αυτός ο ναός κατεστράφη στον χαλασμό της Πρέβεζας (12 Οκτωβρίου 1798). Το καπίτουλο του ιερού ναού του Αγίου Ιωάννου του Χρυσοστόμου παρουσιάζει την ιδιομορφία ότι είναι κυρίως η διαθήκη του ιερέως Παναγιώτου Τζουράκη, που ήταν ο ιδιοκτήτης και ανακαινιστής του ναού. Έχει κάποιο ιδιαίτερο ενδιαφέρον ο ναός αυτός για την ιστορία του τόπου μας γι' αυτό ενδιαφέρθηκα να την εξιστορήσω εδώ. Είναι ένα βιβλίο από καμιά διακοσαριά σελίδες σχήματος κόλλας αιτήσεως και πανόδετον. Φέρει στην αρχή μια έγχρωμη με χέρι καμωμένην λεζάντα, σχήματος φύλλου δένδρου, με σταυρούς και σημαίες και κανόνια εκατέρωθεν και κάτωθεν μια ταινίαν με την επιγραφήν «η Νικόπολις Καίσαρος».

Εις την επομένην σελίδα υπάρχει πολύχρωμη, με το χέρι και αυτή, όπως και οι άλλες καμωμένη, εικόνα του Αγίου Ιωάννου του Χρυσοστόμου καθημένου επί θρόνου. Εις την τρίτην σελίδα υπάρχει άλλη πολύχρωμη λεζάντα, σε σχήμα καρδιάς με πυροβόλα και λόγγες και σημαίες εκατέρωθεν φυόμενες, με ένα πουλί στο κέντρο και κάτω της λεζάντας η επιγραφή «Νικοπόλεως ιεράς κτίσμα Σεβαστού».

Ακολουθεί η διαθήκη του κτήτορος Παναγιώτου Τζουράκη, που είναι και η ιστορία του ναού, το καπίτουλο, όπως είπαμε παραπάνω, συνταχθείσα την 10.10.1836. Μεταφέρω εδώ περίληψη της διαθήκης αποτελουμένης από δέκα κεφάλαια και κάμνω υπομνηματισμόν με σημειώσεις περί των προσώπων και των πραγμάτων.

Ο ιερέυς Παναγιώτης Τζουράκης, ήτο Ιθακήσιος, Ιονικός υπήκοος, όπως γράφει η διαθήκη, και ευρισκόμενος εις τα τέλη της ζωής του και κληνήρης παρεκάλεσε τον Άγγλον αντιπρόξενον εν Πρεβέζη Σμιθ Σάνδεργς^V να του στείλη τον Έλληνα γραμματέα του προξενείου, Αθανάσιον

¹ Βασύλας Ηλίας, «Ο ναός του Παντοκράτορος της Πρεβέζης. Το πρακτικό της ιδρύσεώς του», *Ηπειρωτική Εστία*, τχ. 19, Νοέμβριος 1953, σελ. 1137-1140.

^V Γίνεται εκτενής αναφορά στον υποπρόξενον της Αγγλίας στην Πρέβεζα στο τέλος του άρθρου.

Αθανασιάδη,² εις το σπίτι του, και του υπαγορεύση τας τελευταίας του θελήσεις... «Επειδή ευρίσκομαι κληήρης και φοβούμαι το άωρον του θανάτου θέλω να σας εκφράσω την υστέραν θέλησίν μου και διόρθωσιν, την οποίαν παρακαλώ να καταχωρίσετε εις το βιβλίον του Βρεττανικού προξενείου, διά να έχουν όσα σας εκθέσω μετά την αποβίωσίν μου, όλον το κύρος και την ισχύν επί παντός διοικητικού καθεστώτος επί της γης». Εις την διαθήκην του δίδει συγχώρησιν εις όλους, παραγγέλλει να ενταφιασθή το πήλινόν του πτώμα μέσα εις τον ιδιόκτητόν του ναόν τού Αγίου Ιωάννου, εν τω μέσω της εκκλησίας. Αναφέρει ότι: «Από μητρικής μου κληρονομίας εξουσιάζω τον ιερόν ναόν του Αγίου Ιωάννου του Χρυσοστόμου μαζί με τα αδέρφια ποτέ Πέτρου και Ιωάννου Σκεδαρέση, υιούς ποτέ Αντωνίου με την τοποθεσίαν του έως την δημοσίαν οδόν, ούσαν απέναντι των οίκων του Καπελέτου. Καθ' ην εποχήν κατεστράφη η πόλις αύτη, ότε δηλαδή μετέβη εκ της Γαλλικής Αρχής, εις εκείνην των Οθωμανών, εχάλασε διόλου ο ναός ούτος, ώστε έμειναν μόνον οι τέσσαροι τοίχοι, ως είναι πασίγνωστον, έμεινε και η σκεπή τού αυτού ναού κατά την κρίσιμον εκείνην εποχήν».

Παρακάτω λέγει ότι τον ξανάκτισε εξ ιδίων «απολαύσας μόνον παρά τινος Γαιτάνη φίλου μου γρόσια 60». Οι αδελφοί Σκιαδαρέση δεν του έδωσαν ούτε ένα γρόσι διά την ανοικοδόμησιν λέγοντές του «Συ, όστις έχεις να θερίσης τον μύλον οικοδόμησέ τον». Αφού είδον οι αυτάδελφοι ούτοι Σκιαδαρέση την αποκατάστασιν του ιερού ναού, ενοικίασαν το ήμισυ τούτου εις τον μακαρίτην ιερέα Δημήτριον Σκέφερην. Αγανακτήσας διά την αδικίαν ταύτην, την οποίαν πιθανώς ενίσχυσαν και τούρκοι παράγοντες και χριστιανοί πρόκριτοι της πόλεως ηναγκάσθη ν' αποταθή εις την Δικαιοσύνην και «εξεδόθη απόφασις από το εν Πρεβέζη δικαστήριον και της Πάργας προς όφελός μου». «Διά τούτο», γράφει παρακάτω, «αφιερώνω τον ειρημένον ναόν προς τους κατοίκους της πόλεως ταύτης, καθώς και τον κήπον». Εις άλλο άρθρον της διαθήκης λέγει ότι η ατομική περιουσία του ανέρχεται εις 850 τάλληρα, εκ των οποίων χαρίζει 250 εις τους εν Πρεβέζη κατοίκους, τα δε άλλα εις διαχειριστικήν τού ναού επιτροπήν από τους Αναστάσιον Γερογιάννην, Πέτρον Σκέφερην, Χρίστον Σκέφερην, Σπύρον Καραμάνην, Παύλον Τάλλαρον, Γεώργιον Σταμουλάκην, Σπύρον

² Ο Αθανάσιος Αθανασιάδης ή Μάνος ήτο διάσημος διδάσκαλος στον καιρό του Αλή πασά και μετέπειτα. Τον εγνώρισε μάλιστα και ο λόρδος Βύρων κατά την εκ Πρεβέζης διέλευσίν του το 1809. Αλλά περί τούτου θα επανέλθωμεν.

Γκινάκαν και άλλους μερικούς, ίνα συμπήξουν αδελφάτον. Την τοποθεσίαν από τον τοίχον του κήπου έως την δημοσίαν οδόν, γειτονεύουσαν με τον οίκον Καπελέτου και με το πλάτος της αφιερώνει εις την πόλιν και εκφράζει την επιθυμίαν να γίνουν εκεί οικήματα προς χρήσιν σχολείων.

Εις το 6^{ον} άρθρον γράφει η διαθήκη: «Το οίκημα εις το οποίον κατοικώ ολονέν, έχω αγορασμένο από τον ποτέ Διοικητήν Πρεβέζης Μπεκύρ Αγάν με ιδιαίτερον εμμάρτυρον συμφωνητικόν και εκτίμησιν ...»

Εις το 10^{ον} άρθρον γράφει: «Διορίζω τους επιτρόπους Χρίστον Σκέφερην, Κωνσταντίνον Κακαμπίνην και Σπύρον Καραμάνην, τους οποίους επιφορτίζω να εκτελέσουν όσα προείπα».

Υπογραφή Παναγιώτης ιερεύς Τζουράκης βεβαιώνω
Αναστάσιος Δημουλίτζας του Αντρέα μαρτυρώ παρών
Ο Καγγελάριος υπογεγραμμένος Αθανάσιος Αθανασιάδης.

Εις μεταγενέστερον κωδικέλλον περιλαμβανόμενον εις το ίδιο βιβλίον (capitula) προτού αποβίωση, ο ιερεύς Παναγιώτης Τζουράκης απαλλάσσει τον Σπύρον Καραμάνην της υποχρέωσης της εκτελέσεως της διαθήκης, την οποίαν απομένουν να εκτελέσουν οι άλλοι δύο, ο Χρίστος Σκέφερης και ο Κώστας Κακαμπίνης.

Όπως γίνεται γνωστόν από την διαθήκην ο ναός του Αγίου Ιωάννου υπήρχε κτισμένος προ του έτους του Χαλασμού της Πρέβεζας (12.10.1798). Πιθανόν να εκτίσθη μετά την διά της συνθήκης του Πασσάροβιτς (1718) υπαγωγήν της Πρέβεζας υπό τους Ενετούς, μεταξύ των ετών 1718-1730. Κατά την γνώμην του μακαρίτη Βασιλείου Μπάλκου,[□] εκτίσθη υπό των Γαϊταναίων, συγγενών εκ μητρός του Παναγιώτου Τζουράκη, όστις ήλθε στην Πρέβεζα εξ' Ιθάκης, κατήγετο δε από την Λευκάδα. Εκάη το έτος του Χαλασμού και αμέσως κατόπιν –ένα χρόνο ή δύο– ελθών ο Τζουράκης την ξανάκτισε. Ούτος διετήρει την Αγγλικήν υπηκοότητα –Ιονικήν– ως Επτανήσιος. Λόγω της θέσεώς του και διότι διετέλει υπό την προστασίαν των Άγγλων, αφού ο κτήτωρ του ήτο Άγγλος υπήκοος, ο ιερός ναός ούτος απέβη κατά τους χρόνους της επαναστάσεως και προ αυτής το άσυλον, τρόπον τινα και το κέντρον και προσκύνημα των διερχομένων εκ Πρεβέζης ή εις αυτήν διαμενόντων οπλαρχηγών και καπεταναίων. Ήτο δε και εκκλησία των ναυτικών.

[□] Βλ. Βασιλάς Ηλίας, «Ο ναός του Αγίου Ιωάννου και τα μάσκουλα», *Βήμα Πρεβέζης*, φύλλο 590 της 31.5.1954, σελ. 2 και φύλλο 591 της 7.6.1954, σελ. 2.

Ως μαρτυρείται εκ των βιβλίων της εν Πρεβέζη ιεράς [Μητροπόλεως] Νικοπόλεως, εις τον ναόν τούτον, το έτος 1762, ο Χρήστος Γρίβας εβάπτισε παιδί αρσενικό του Δήμου Διγώνη. Το πατρικό σπίτι των Θεοδωράκη και Γαρδικιώτη Γρίβα, τέκνων του Χρήστου Γρίβα, σώζεται και νυν εν Πρεβέζη. Είναι η σημερινή οικία της Αρετής Ρέντζου, αγορασθείσα παρά του Ιωάννου Ρέντζου παρά του Τούρκου Αγά Χασάν-Πάλα. Η οικογένεια του οπλαρχηγού Δήμου Διγώνη κατέφυγεν εις Λευκάδα μετά τον Χαλασμόν. Σώζονται αναφοραί και έγγραφα του εις το Αρχαιοφυλάκειον Λευκάδος. Τούτου το πατρικό σπίτι έκειτο όπου νυν η κατοικία του Ιωάννου Γιώτη,[□] απέναντι από το σπίτι του Κονεμένου μπέη.

Το 1778 κατά την εορτήν του Αγίου Ιωάννου (13 Νοεμβρίου) ελειτούργησε ο Μητροπολίτης Άρτης Ιάκωβος.

Το 1794 ο Δημήτριος Ιωάννου Μπότσαρης εβάπτισε εις τον αυτόν ναόν την θυγατέρα τού Ιωάννου Παπαδάκη. Το σπίτι του Σπύρου Μπότσαρη, ήτο η μέχρι του 1936 Εβραϊκή συναγωγή, απέναντι από τον Άγιο Ιωάννη.[∇]

Το 1806 η Αικατερίνη Θεοδ. Μαγκιόρου εβάπτισε το θυγάτριον τού κ. Αντωνίου Κορφιάτη. Είναι η προμάμμη του Βασιλείου Μπάλκου ή Μαγκιόρου. Τον ναόν τούτον η οικογένεια Μπάλκου είχεν ενορίαν της.

Το 1815 ο Οδυσσεύς του ποτέ καπετάν Ανδρούτσου εβάπτισε παιδί αρσενικό τού Σωτηράκη Σολδατογιάννη. Πρόκειται για τον νεαρόν τότε Οδυσσέα. Το σπίτι τούτου σώζεται και σήμερα και εντετειχίσαμεν πλάκα μαρμάρινη στις εορτάς της εκατονταετηρίδος «Εδώ έζησε ο καπετάν Ανδρούτσος 1775-1798».

Ο ιερεύς Τζουράκης πρώτος εισήγαγεν εις Πρέβεζαν τα μάσκουλα, εφοδιάσας με 35 τοιαύτα τον ιερόν ναόν, τα οποία επρομηθεύθη προφανώς εκ της Επτανήσου, όπου υπήρχε το έθιμον του εορτασμού του Μ. Πάσχα με μάσκουλα και πυροβολισμούς. Το έθιμον σώζεται μέχρι σήμερα. «Κατά τας μεγάλας εορτάς του Χριστιανισμού εις την εξώθυραν του ιερού ναού υψώνετο η Αγγλική σημαία υπό του κτήτορος ιερέως και ούτω ο ιερός ναός εγένετο απρόσβλητος εις τους βαρβάρους» γράφει ο μακαρίτης Βασίλειος Μπάλκος εις τινα επιστολήν του.

[□] Η οικία του Ιωάννη Γιώτη, ήταν στη νοτιοδυτική γωνία της συμβολής των οδών Εθνικής Αντίστασης & Κωνσταντίνου Καρυωτάκη.

[∇] Η χρονολογία πρέπει να ελεγθεί. Πρβλ. σελ. 377 και 430 του παρόντος τόμου και Μουστάκης Γιώργος Ι., «Οι Εβραίοι της Πρέβεζας, *Τα Πρεβεζάνικα*, Πρέβεζα 2002, σελ. 394-399.

Ο κτήτωρ ιερέυς απεδήμησε προς Κύριον κατά το έτος 1838 ή 1839 και ενεταφιάσθη εντός του ιερού ναού.

Η επιθυμία του να κτισθώσι σχολεία εις την περιοχίν Λούτσας που ανήκεν ολόκληρη εις τον ναόν δεν εξετελέσθη, διότι τα οικόπεδά της κατεπατήθησαν και εκτίσθησαν σπίτια. Ο παλαιός ούτος μικρός ναός κατεδαφίσθη την 8 Μαΐου 1929 και αντ' αυτού ανηγέρθη ο ήδη ιερός ναός με εισφοράν του κληροδοτήματος Σπυρίδωνος Καραμάνη και τη συνδρομή των ενοριτών και διαφόρων φιλοθρήσκων Χριστιανών. Και ούτος εβομβαρδίσθη το 1941 υπό των Ιταλών και ευρίσκεται ήδη άχρηστος. Ο ναός ούτος είχε πλουσιώτατα και πολύτιμα σκεύη, δώρα του κτήτορος και άλλων Χριστιανών, όπως αναφέρει ο Σεραφείμ ο Βυζάντιος και όπως είναι γνωστόν και εις τους συγχρόνους.

Περί Σίδνεη Σμίθ Σάνδερς.

Ο Σάνδερς διετέλεσε πολλά χρόνια αντιπρόξενος της Μ. Βρετανίας εν Πρεβέζη. Ούτος έκαμε πολλά κακά και καλά εις το Ελληνικόν Έθνος. Κατά την εποχίν της επαναστάσεως του Αλβανού φυλάρχου Γκιωλέκα (1847) ενισχυμένου υπό Ελλήνων καπεταναίων και υπό του πρωθυπουργού Κωλέττη, ο Σάνδερς μαθών την προετοιμασίαν της ειδοποίησεν εγκαίρως την Υψηλήν Πύλην και ο Σουλτάνος αφού συνεκέντρωσεν πολλούς στρατούς στα Γιάννινα, την κατέπνιξε άμα τη εκδηλώσει της. Πολλοί μεμνημένοι πρόκριτοι Γιαννιώτες ή Πρεβεζάνοι συνελήφθησαν και εφυλακίσθησαν και άλλοι εξωρίσθησαν. Ο ίδιος έπειτα εμεσολάβησε για την αμνηστειάν των Χριστιανών και Αλβανών. Κατά την εισβολήν των ελληνικών σωμάτων εις Ήπειρον εις τα Κριμαϊκά (1854-1857) πάλιν ο Σάνδερς κατεπολέμησε την κίνησιν αυτών. Και τότε, όπως γράφει ο Παναγιώτης Αραβαντινός, μετά την αποτυχίαν της εισβολής, πολλοί συνεργασθέντες με τα όπλα ή το χρήμα Ηπειρώται κατεδιώχθησαν. Πολλοί Πρεβεζάνοι καταδικώμενοι από τας Τουρκικάς Αρχάς εύρισκαν άσυλον εις το Αγγλικόν προξενείον, το οποίον έκειτο εις τον μώλον του Τσακαλώτου και ο Σάνδερς τους εφυγάδευε εις Άγιαν Μαύραν. Έτσι κάνει πάντα η πονηρή Αλβιών. Τας συνεννοήσεις μεταξύ τού Αλβανού φυλάρχου Γκιωλέκα, τού στρατηγού Γαριβάλδι και της Κυβερνήσεως του Όθωνος, διεξήγαγεν ο εν Πρεβέζη Έλλην πρόξενος Σούτσος ή Δοντάς έχων συνεργάτας τους προκρίτους Πρεβεζάνους Αναστάσιον Γερογιάννην και Πέτρον Σκέφερη.

Και τον περίφημον αντιοθωνιστήν καπετάνιον Θεοδωράκη Γρίβαν τον περιποιείτο και τον υπέθαλπεν ο Σάνδερς εν Πρεβέζη, όταν τον κατεδίωκεν εκ του ελληνικού εδάφους η Κυβέρνησις του Όθωνος.

Εις την Πρέβεζαν ευρίσκετο ο Γρίβας καταδιωκόμενος, όταν εβγήκε εις το Ξηρόμενον και επανεστάτησε το φρούριον της Βόνιτσας την 10.10.1862 κατά του βασιλέως Όθωνος. Από έγγραφον του υπουργού των Εξωτερικών [της Αγγλίας] Πάλμρεστον του έτους 1848 προς τον εν Αθήναις Άγγλον πρέσβυν του σέρ Λάϋονς πληροφορούμεθα πολλά περίεργα περί της προστασίας του Σάνδερς προς τον Γρίβαν.³ Δημοσιεύω περίληψιν τούτου.

«Σερ, έλαβον το έγγραφόν σας, τη 4 Οκτωβρίου, περικλείον αντίγραφον επιστολής του κ. Γλαράκη, υπουργού των εξωτερικών της Ελλάδος, εν η επαναλαμβάνει ούτος τα παράπονα της Ελληνικής Κυβερνήσεως περί της προστασίας, ην ο κ. Σάνδερς, υποπρόξενος της Α. Μ. εν Πρεβέζη παρέχει τω στρατηγώ Γρίβα. Παρακαλώ υμάς να γνωστοποιήσετε τω κ. Γλαράκη, ότι κατά την γνώμην της Κυβερνήσεως της Βασιλίσσης, η Ελλάς δεν έχει δικαίως αφορμάς να παραπονήται κατά της διαγωγής του κ. Σάνδερς, εν τη υποθέσει ταύτη και δεν φαίνεται ν' αληθεύη η τοιαύτη αξίωσις του κ. Γλαράκη, ότι δηλαδή ο στρατηγός Γρίβας κατά την εν Πρεβέζη διαμονήν του, παρασκεύασε προσβολήν ετέραν κατά της Ελληνικής επικρατείας.

Πράγματι, ο στρατηγός Γρίβας ουδέν προς τούτο επράξατο, κατά τον χρόνον της εν Πρεβέζη διανομής του, ούτε έδωκε τεκμήρια εκ μέρους του τοιούτων προθέσεων.

Τουναντίον, οι λόγοι της παρατάσεως της εν τη πόλει ταύτη διαμονής του ήσαν αι διαπραγματεύσεις ας ήρξατο μετά των Τουρκικών Αρχών, όπως μάθη εις ποίαν πόλιν του εσωτερικού της Οθωμανικής Επικρατείας ηδύνατο να μεταβή μετά των οπαδών του. Άμα τούτου αποφασισθέντος ανεχώρησεν εκ Πρεβέζης εις Ιωάννινα.

Ο κ. Γλαράκης θέλει πράξει καλώς να απέχη εν τω μέλλοντι ανυποστάτων αιτιάσεων κατά της Κυβερνήσεως της Βασιλίσσης και των πρακτόρων αυτής.

Καθ' όσον δ' αφορά τον στρατηγόν Γρίβαν, ουδέν υπάρχει εν τω παρελθόντι αυτού, η εις τας πολιτικές δοξασίας του, το δυνάμενον να καταστήση αυτόν δυσμενή προς την Αγγλικήν Κυβέρνησιν και εάν αύτη προ-

³ Εφημερίς *Αιών*, αριθ. φύλλου 2081 της 26.10.1862.

σέβλεπεν αυτό συμπαθώς πως, προσέβλεπεν μόνον διότι κατέστη ούτος θύμα τυραννίας και αδικίας ...»

Κατηγορεί έπειτα την Κυβέρνησιν του Κωλέττη (1847) διότι το καταπιεστικόν σύστημα αυτής δημιουργεί τας επαναστάσεις εις την Ελλάδα. Το σύστημα τούτο πηγάζει ως υποστηρίζεται «παρ' αλλοτρίων επιρροών (την Γαλλικήν εννοεί, διότι ως γνωστόν ο Κωλέττης ήτο Γαλλόφιλος) εχθρικών εις την ευημερίαν της Ελλάδος ...».

Ο ίδιος ο Σάνδερς μαζί με άλλους Πρεβεζάνους προκρίτους συνειργάσθησαν εις την επισκευήν του ιερού ναού του Αγίου Κωνσταντίνου και Ελένης όπως φαίνεται και από την εντοιχισμένη εις το ανώφλιον της κεντρικής θύρας πλάκα:⁴ «Ανηγέρθη ο ναός των Αγίων Κωνσταντίνου και Ελένης τω 1856 επιστασία των εντίμων αδελφών Μαρμάτη και συντόνω επιστασία του εν Πρεβέζη προξένου της Αγγλίας Κυρίου Σίδνεη Σμιθ Σάνδερς αποβιώσαντος εν Αγγλία κατ' Απρίλιον του 1884» (Εικ. 1).

ΕΙΚΟΝΑ 1:
*Η κτητορική
επιγραφή του ναού
των Αγίων
Κωνσταντίνου
και Ελένης
Πρεβέζης*

⁴ Σεραφεΐμ Ξενόπουλος ο Βυζάντιος, *Δοκίμιον ιστορικής τινός περιλήψεως της ποτε αρχαίας και εγκρίτου Ηπειρωτικής πόλεως Αρτης και της οσαύτως νεωτέρας Πόλεως Πρεβέζης*, Αθήνα 1884, σελ. 252. [Σημείωση του επιμελητή (στο εξής Σ.τ.ε.): Ο ελληνικός αριθμός αωνβ της επιγραφής αντιστοιχεί στον αραβικό 1852.]